

A FEJÉR MEGYEI SZENT GYÖRGY KÓRHÁZ KERT- ÉS SZABADTÉR- ÉPÍTÉSZETI TERVE

A SZABADTÉRI REHABILITÁCIÓ LEHETŐSÉGEI

RECONSTRUCTION OF GARDEN AND OPEN SPACES OF SZENT GYÖRGY HOSPITAL, FEJÉR COUNTY POSSIBILITIES IN OPEN-AIR REHABILITATION

SZERZŐ/BY:

VARRÓ DOROTTYA KATALIN

KONZULENS/REVIEWER:

JÁMBOR IMRE

A Fejér Megyei Szent György Kórház hazánk második legnagyobb közkórháza, a Dunántúl legnagyobb egészségügyi intézménye, amely megyei és regionális feladatokat lát el, a hazai orvosi ellátás teljes spektrumát nyújtva. 1897-es alapítása óta többször is sor került épületállományának bővítésére, parkjára viszont kutatásaim szerint komplex kertépítészeti terv még sosem készült;¹ a tömbök és a szükséges átjárási útvonalak által szabadon hagyott területet adományokból, fák, cserjék ültetésével tették változatossá.

A jövőben a székesfehérvári Szent György Kórház Regionális- és Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programok pályázatával az egészségügyi szolgáltatás, a sürgősségi ellátás és a kórházi infrastruktúra fejlesztését tűzte ki célul.

A program keretén belül az intézmény a környezeti-gazdasági fenntarthatóság szempontjait figyelembe véve, környezettudatos tervezés és komplex akadálymentesítés jegyében új, korszerű tömb-épületek építését, a meglévők bővítését, átalakítását, felújítását, korszerűsítését tervezi. Az átépítések és bontások során több, kisebb-nagyobb felület szabadul fel a kórház területén belül, melyek rendezése időszerű feladat.

Ez az időszerűség, a gyakorlati megvalósítást igénylő feladat, valamint nem utolsósorban egy olyan speciális terület megismerése, mint egy különleges rendeltetésű kerttípus tervezése motivált, hogy diplomatervem témájaként a Fejér Megyei Szent György Kórház zöldfelületeinek rendezését, szabadtérépítészeti kialakítását válasszam.

¹ 1992-95 között a Rendelőintézet-Diagnosztika-Hotel tömbhármastervezése kapcsán készült az első kifejezetten kertépítészeti terv a Hotel épülete előtt elterülő 3 hektáros kertrészre.

The Szent György Hospital, Fejér County is the second biggest general hospital in Hungary. In Transdanubia it is the biggest public health institution. It is responsible for problems in the shire and also in the region. The hospital offers the complete spectrum of the national medical supply. Its building stock was expanded several times from the age of 1897 when it was established, however, according to my investigation there has not been any plan for the complex landscape architecture of the garden.¹ The free area from the blocks and the necessary routes were diversified by trees and shrubs.

The Szent György Hospital of Székesfehérvár has a "Regional and Social Infrastructure Operational Program" competition with the aim to develop the health supply, urgency supply and the hospital-infrastructure. The program helps the environmental-friendly planning on the base of the requirements of the environmental-economical sustainability. Moreover, it protects the idea of building more up-to-date blocks in the mentality of complex accessibility. Furthermore, there are plans for extension, reconstruction, renovation and modernization of the old blocks. During the reconstructions and demolitions a significant surface becomes free within the territory of the hospital. The organization of these places is opportune.

The motivation for my diploma project was the timeliness and the need for practical attainment, moreover, the wish to gain knowledge of a special field such as the Szent György Hospital. Its gardening type has a peculiar function, therefore, I have chosen as my topic the organization of green areas and the development of the open-air architectural of the Szent György Hospital.

THE LOCATION OF HOSPITAL

The Szent György Hospital, Fejér County is located in the middle of Székesfehérvár,

west to the historical district of the town and next to the main road in the direction of Budapest. Turning off from the Budai út, on the left side of the Seregélyesi road there are the Halesz Park that is the biggest contiguous green-area in the town. Beside it the blocks of the Nerve and Psychiatric Ward can be found. In my diploma project I am discussing only the ten hectare big park and the included blocks on the southward side of Seregélyesi road since it is the subject of the current developments such as demolishing, reconstructing and renovation² (picture 1).

The territory of the institution at this moment consists of several parts with different topographical lot numbers. Moreover, the question of ownership of the area is also unsolved. In relation to the reconstruction and development plans the problem of ownership has started to be solved and the union of the parts also in progress. The ground-plots are surrounded mostly by quiet suburban dwelling-house area. The car traffic is not significant. In the south, southwest direction there is a railroad that is already out of use. The building ground from the northeast side, which is the Budai Street, was in a need of a wide protective green-band in order to keep away the noise and dust pollution.

THE HISTORY AND PRESENT-DAY CONDITION OF SZENT GYÖRGY HOSPITAL, FEJÉR COUNTY

In the 17-18th century there were only epidemic and military hospitals in Fejér shire but they were demolished since they lost their actuality. In 1897 two-thousand gold crowns was offered for a new public health institution by Kégl György³. According to his wish the hospital name became Szent György. The main building was opened on the 2nd of January, 1901. It was built with the acquiescence of many landowners and the

1 Between 1992 and 1995 the planning of the Clinic- Diagnostic- Hotel complex resulted in the birth of the first specifically architecture gardening plan of the three hectare territory in front of the Hotel building.

2 According to the development and reconstruction of Szent György Hospital's local government - Conceptual Authorize Plan (Author: Pannon Project Kft. 20. March 2008)

3 Kégl György: (22. March. 1822 - 8, January, 1908) Hungarian farmer, landowner, Member of the Parliament.

A KÓRHÁZ ELHELYEZKEDÉSE

A Fejér Megyei Szent György Kórház Székesfehérvár szívében, a történelmi városrésztől nyugatra, a Budapestre vezető főútvonal – a Budai út – déli oldalán helyezkedik el. A Budai útról lekaparodva, a Seregélyesi út bal oldalán, a város egyik legnagyobb összefüggő belterületi zöldfelülete, a Halesz park mellett az Ideg- és Elmeosztályok épület-tömbjei találhatóak. Diplomatervemben csak az aktuális fejlesztések célterületével, a Seregélyesi út déli oldalán fekvő, lebontásra, átépítésre, felújításra váró tömbökkel, valamint az azokat körülölelő, közel 10 hektáros parkkal foglalkoztam² (1. kép).

Az intézményterület pillanatnyilag több helyrajzi számú részletből tevődik össze és tulajdonviszonyai sem rendezettek; az átépítési-fejlesztési program kapcsán ezen tulajdonviszonyok rendezése, valamint a telekegyesítés kérdése is elindításra került. A telkeket túlnyomórészt csendes kertvárosi lakóterületek határolják, melyek autós forgalma sem számottevő. Délen, dél-nyugaton egy jelenleg már használaton kívüli gazdasági vasúti pálya fut. A telkek észak-keleti, a Budai út felőli oldalán volt szükséges egyedül a zaj- és porszennyezés elleni lehatárolás céljából szélesebb védő zöldszalagot létesíteni.

A FEJÉR MEGYEI SZENT GYÖRGY KÓRHÁZ TÖRTÉNETE ÉS JELENLEGI ÁLLAPOTA

A XVII-XVIII. század során Fejér megyében csak járvány- és katonakórházak léteztek, de azokat is az éppen aktuális indok megszűnésével lebontották. 1897-ben Kégl György³, csalai földbirtokos 200 ezer aranykoronát ajánlott fel új egészségügyi intézmény építéséhez. Kívánságára a kórház a Szent György nevet kapta. A – több földbirtokos és a megye hozzájárulásával létesült – főépületet

1901. január 2-án avatták fel. 1913-ban a tuberkolotikus és vérbajos betegek számának rohamos növekedése szükségessé tette egy új szárny, a Lujza Szanatórium létesítését.

Az első és második világháború sebesültjeinek ellátása újabb bővítésket eredményezett: Gyermek- és Szülészeti Osztállyal, korszerű röntgenrészleggel, laboratóriummal és patológiai épülettel, majd újabb gyermekpavilonnal bővült a kórház. A szovjet hadsereg 1945-ben a kórházat is megszállta, az épületeket hadifoglyok elszállítására használták. A második világháború rombolásait az 50-es évek során próbálták helyreállítani.

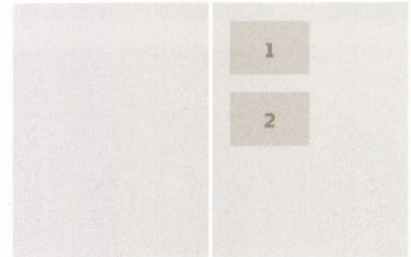
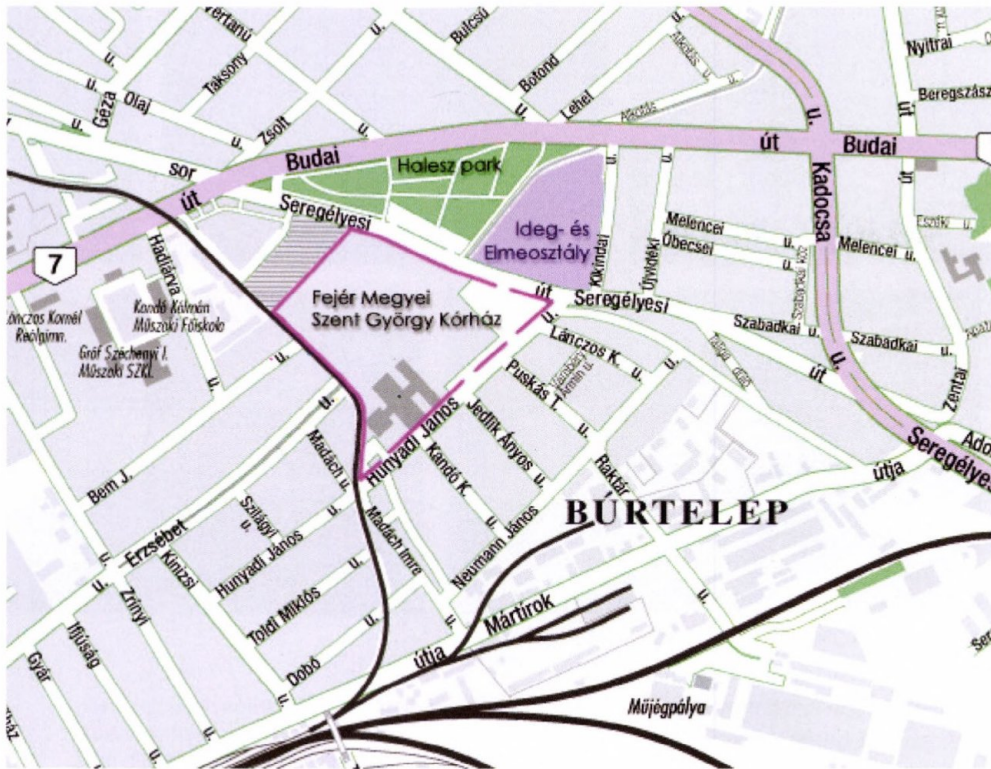
A '70-es évek végétől kezdődött a kórház bővítésének harmadik nagyobb hulláma: a második elmeosztállyal, valamint a szülészeti és újszülött tömbbel gyarapodott az intézmény. A '80-as években a folyamatos bővítések során hőközpont, transzformátorház, konyhaépület, garázsok, műhelyek, irodák, ortopédiai osztály, és egy négyszintes, 200 ágygal működő belgyógyászati pavilon is helyet kapott az akkor már egyre szűkösebb telkeken.

Az 1990-es években kezdődött el az „új kórház” tervezése, az addigiakhoz képest merőben más szemlélettel. A helyhiány nem tette lehetővé a pavilonos rendszer kiépítésének folytatását, így megkezdődött a több osztályt magába foglaló korszerű diagnosztikai- és hotel-tömb, valamint ezekhez kapcsolódva a rendelőintézet kialakítása, továbbá a régi épületeket egymásra felfűző közlekedési folyosó, a „Híd” építése (2-3. kép). A '90-es években megkezdett tömbösítés újabb üteme várható a már említett Regionális és Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programok keretében (7. kép).

A Fejér Megyei Szent György Kórház kertje – a régi tömbök környezetében halmozottan – elhanyagoltságot tükröző képe ellenére a célközönség, azaz a gyógyulni vágyók, hozzátartozók és a kórház dolgozói számára változatla-

² Fejér Megyei Önkormányzat Szent György Kórházának fejlesztése, rekonstrukciója – elvi engedélyezési terv (készítette: Pannon Project Kft., 2008. március 20.) alapján

³ Kégl György: (1822. március 22. – Velece, 1908. január 8.) magyar gazdálkodó, földbirtokos, országgyűlési képviselő.

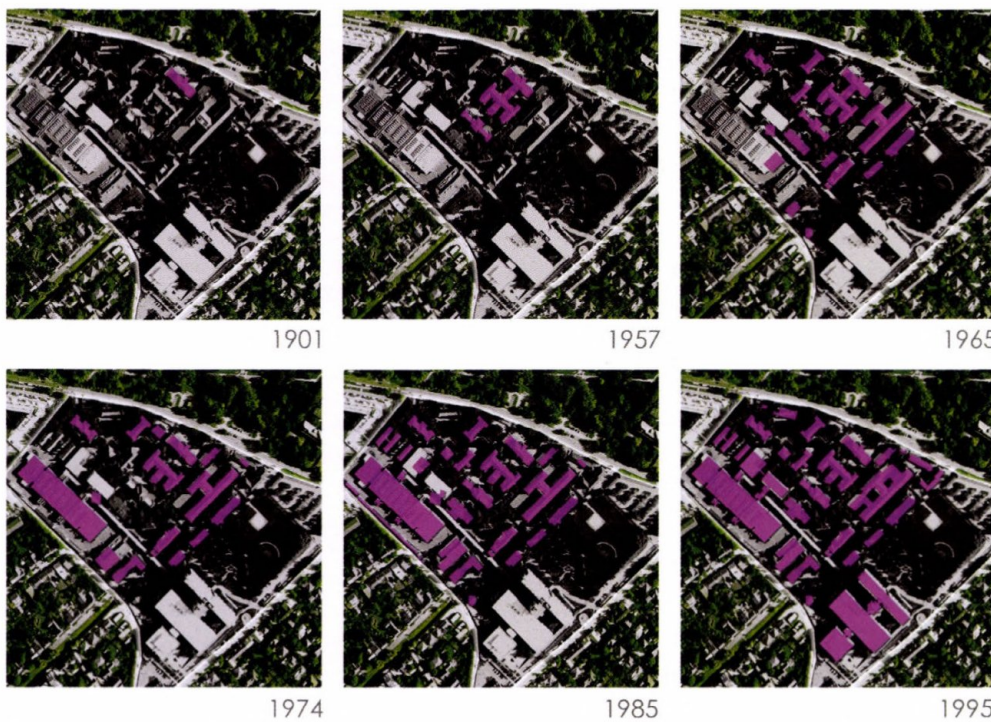

1. kép/pict.:

A Fejér Megyei Szent György Kórház elhelyezkedése a város szerkezetében / The location of the Szent György Hospital in the structure of the city

2. kép/pict.:

A beépítés változása a kezdetektől a jelenlegi állapotig / The change of the building density from the beginnings until the present state

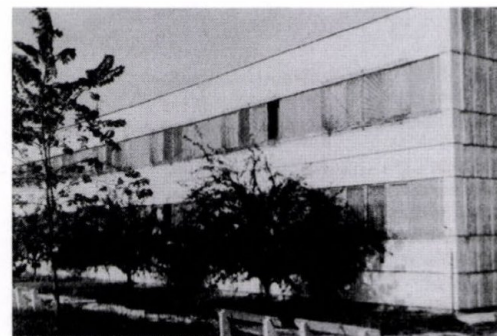
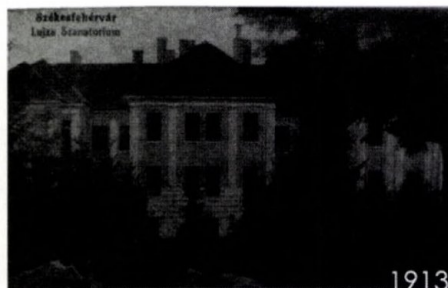
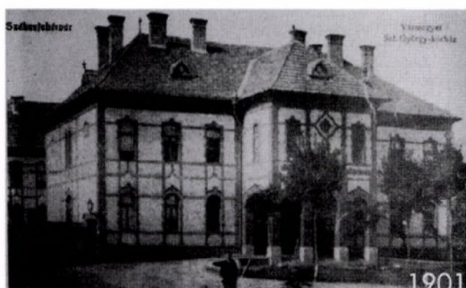

sire government. In 1913 the number of people suffering in tuberculosis or syphilis rapidly increased therefore, a new wing was necessary. The Louise Sanatorium was established.

Because of the First and Second World War there were some additional enlargements because the number of the wounded was really high. A Child and Maternity centre and a Newborn brick were built. In the 80's there were continuous developments. Thanks to this a caloric centre, converter house, kitchen, garages, workshops, offices, the

Orthopedic Department and a medical division with four floors and 200 beds were established. The territory of the hospital was getting smaller and smaller.

In the 1990's the plans for the new hospital have started. The contemplation was completely different from the previous ones. The space was not enough to build out a proper pavilion system; therefore, the idea was to develop a modern Diagnostic - Hotel block arrangement that could include several departments. In connection with this, an outpatient clinic was

nul a felüdülést biztosítja, hiszen előregedett zöld tereit jó idő esetén nap mint nap rengetegen látogatják.

A tervezési koncepciót megelőzően az irodalmi, tervi és jogszabályi áttekintést helyszíni vizsgálatokkal egészítettem ki. A terület egészére részletes növényfelmérést készítettem; az épületállomány vizsgálata során főként a tervezett állapotról koncentráltam, valamint a beépítés sűrűsége miatt benapozottsági vizsgálatot alapoztam meg az optimális növényalkalmazást. A jövőben lezajló átépítések, bontások a közlekedési hálózat újragondolását is szükségessé tették, mely során alapvető követelményt jelentett, hogy az egyes épületekhez, illetve azok között a sürgősségi forgalom akadálymentesen, a lehető legrövidebb útvonal biztosításával történjen. Helyszíni vizsgálataim csak megerősítették bennem azt a benyomást, hogy ez a terület a különböző kerti funkciók elhelyezésére és a változatos kert- és szabadtérépítészeti formálásra rengeteg lehetőséget rejt magában – főként a beruházások következményeként felszabaduló nagyobb, összefüggő területeken (5. kép).

A SZABADTÉRI REHABILITÁCIÓ LEHETŐSÉGEI

A természeti környezetnek az egészség megőrzésében játszott szerepe ősidők óta ismert. A kertek gyógyító hatását már az ókori ázsiai, görög és római kultúrák is értékelték, azonban a természeti

környezet egészségre gyakorolt hatását csak az utóbbi két évtizedben kezdték el módszeresen kutatni.

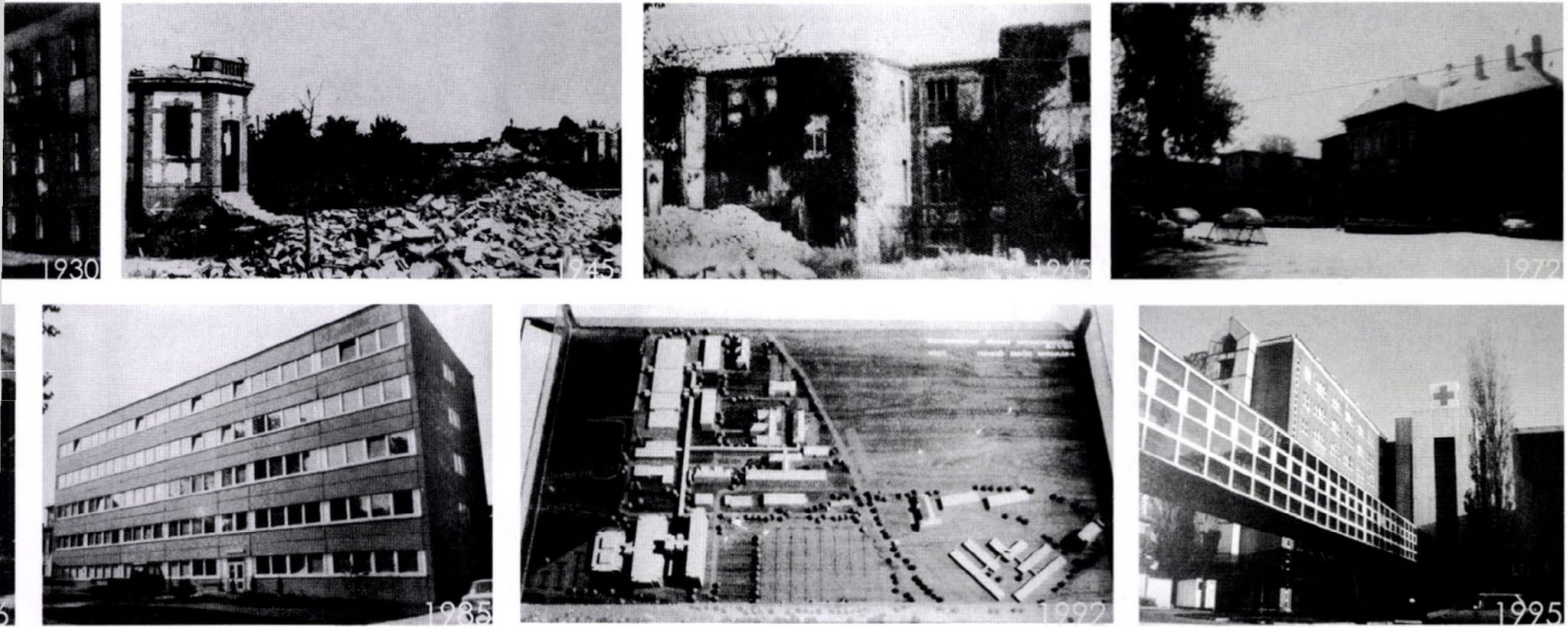
Az 1980-as évek közepe óta az orvostudományban kialakult integrált megközelítés segítette abban, hogy feléledt a kertek gyógyító erejébe vetett hit. E téren Roger Ulrich⁴ operált betegekkel 1984-ben végzett vizsgálatait a legjobban dokumentálták. Tanulmánya azt bizonyítja, hogy a kórházi ápolási idő hossza összefügg a fájdalomérzettel, valamint azzal, hogy a fekvő beteg az ablakon keresztül természetet lát-e. Azok a páciensek, akiknek az ablaka kertre, természetközeli tájra nézett, hamarabb gyógyultak, és kisebb volt a fájdalomérzetük.

A gyógyító kert és a terápiás kert fogalmát azonban gyakran összekeverjük. A gyógyító kert kifejezés egy olyan kertet jelöl, amelyet gyógyításra szántak, figyelemmel a lelki, érzelmi és fizikai egészségre egyaránt. Ezzel szemben a terápiás kert sokkal sajátosabb, egy-egy betegséggel, illetve annak gyógyításával foglalkozik. Tervezése során meghatározott problémákra fókuszálhatunk: ízületi bántalmakban szenvedők, mozgásszervi sérültek rehabilitációja során, látássérültek számára a terápiás eljárások kiegészítéseként alkalmazhatjuk.

Irodalmi kutatásaim során bukkantam Dr. Egyed Béla *Mozgásszervi sérültek rehabilitációja* című könyvére, melyben többek között a kinetoterápia⁵, azaz a mozgással való gyógyítás fontosságára hívja fel a figyelmet.

⁴ Roger Ulrich: a Texas A&M Egyetem építészeti professzora. 1984-ben törött lába miatt kórházba kényszerült, megírta a „Biofilia, biofóbia és a természetes környezet” című tanulmányát, amely azóta klasszikussá vált a gyógyító környezetek témakörében.

⁵ Kinetoterápia: kinesis = mozgás, terapis = gyógyítás; tehát gyógyítás mozgás által. A kinetoterápiával való gyógyítás hosszú időt igényel, azonban képessé teszi a személyt betegség által érintett testrészeit újraszervezni, hogy azt is tudja használni az egészséges részek mellett. A szírendellenességek esetén a kinetoterápia speciális technikák segítségével lép közbe, a tűrőképességet növelik, valamint a szív teherbíró képességét, és úgyszintén a légzőrendszer, valamint traumatikus ortopédiai bántalmak elváltozásai esetében is nagy eredmények érhetők el.

established. Moreover, the "Bridge" was built in order to connect the old blocks. The process in what a block includes more departments have started in the 90's but a new wave is expected with the "Regional and Social Infrastructure Operational Program" competition (picture 7).

The garden of Szent György Hospital, especially around the old blocks, is quite neglected. Despite this fact the ill people and their relatives who use the park still find it a relaxing and refreshing park since the old green parts are visited day by day by many.

I surveyed the suitable literature, planning and law summaries; moreover, I investigated also on the spot. I made a detailed assessment about the plants in the whole area and I tried to concentrate on the planned arrangements of the buildings when I examined the blocks. Furthermore, regarding the building density I took some surveys on how the sun gets to the garden and I used the result for choosing the proper plant-application. The further coming reconstructions and demolitions made it necessary to think over the transport network as well. It was an essential requirement that the new paths should provide proper, easy, fast and clear connection between the blocks. My own investigations confirmed the impression that this area offers a wide range of possibilities in garden and open-air architecture. The main reason for this is that a big and contiguous area will be released after the future investments (picture 5).

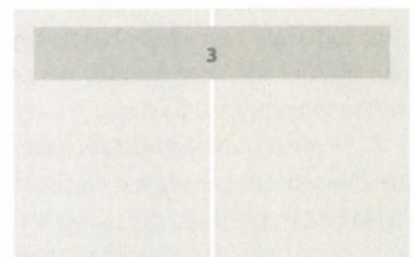
THE POSSIBILITIES OF OPEN-AIR REHABILITATION

The role of the natural environment in the maintenance of health is known since olden times. The healing effects of the gardens were used in the ancient Asian, Greek and Roman cultures. However, the part of the natural environment in health condition was researched only in the last two decades.

In the middle of the 1980's the medical science has started to focus on integrated approaches, therefore, the belief in the curing power of gardens strengthened. Roger Ulrich's⁴ examinations on operated patients in 1984 are well documented. His study proves that there is a connection between the strength of the pain and the period that should be spent in hospital, moreover, it is also important that the operated person's window opens to the nature or not. Those who had their view to garden or any sort of nature got better faster and did not feel that much pain.

The healing garden and the garden used for therapy are not the same. The healing garden is a place where the aim is to retrieve the mental, emotional and physical health. In opposition to that, the garden, which is planned for therapy has a very specific task. It meant to cure one particular illness; therefore, projecting it has to focus on definite problems. For instance, people with articular diseases, patients who have problems with their organs of

⁴ Roger Ulrich: Architecture professor at A&M University, Texas. In 1984 because of his broken leg he had to stay in hospital and he wrote an essay, "Biophilia, Biophobia and Natural Landscapes". It is a classic for nowadays in the curing environment topic.

3. kép/pict.:

Archív képek a kórházzról / Archive pictures of the hospital

KÖZLEKEDÉSI TERÜLETEK ÉS DÍSZTÉR

TERÁPIÁS KERTRÉSZ

PARKOLÓ

FOGADÓTÉR

DÍSZKERT

PARKOLÓ

GAZDASÁGI TERÜLETEK

KÁVÉZÓTERASZ

RENDELŐINTÉZET FOGADÓTÉRE

SÉTA- ÉS PIHENŐKERT

JELMAGYARÁZAT

„Kulcsfontosságú feltétele a rehabilitációnak a közlekedőképesség. [...] a valódi utcai közlekedést, a járművek igénybevételét párhuzamosan tanítjuk a szakmai felkészítés szakaszával. A mankókkal való lépcsőn járás, sőt részvétel a közúti forgalomban ugyancsak a rehabilitáció első fázisának tennivalói közé tartozik.

[...] a járás automatizálását végezhetjük terepen. Létesítsenek a rehabilitációs osztályok e célból egy ún. „terep”-et, amely különböző művi nehézségeket támaszt a járóval szemben: domborzati különbségek, lépcsők, közúti járművek peronjai stb. Viszonylag kevés munkával és költséggel minden kórház udvarán el lehet illyet készíttetni.”⁶

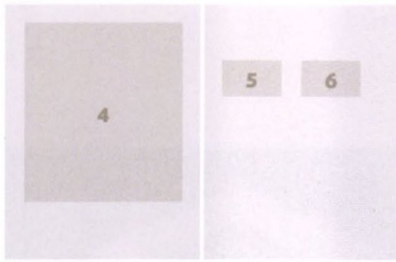
A terápiai kertek terezési elveivel részletesen foglalkozik Kristin Faurest Ph.D *Healing landscapes - Gardens as*

spaces for spiritual, psychological and physical healing (Gyógyító kertek és tájak - Helyek, amelyek testünket, lelkünket gyógyítják, és feltöltenek energiával) című előadásának anyaga, melyet a Levegő Munkacsoport honlapján egy bejegyzéshez csatolva olvashatunk.⁷ A bejegyzést a betegek világnapjának (február 11.) tiszteletére 2008-ban tették közzé. A tanulmányban megfogalmazott alapelvek követésével próbáltam a Fejér Megyei Szent György Kórház kertjének tervezése során a szabadtéri rehabilitáció lehetőségét megteremteni.

Néhány tervezési „irányelv” - a teljesség igénye nélkül -: törekedni kell a terek változatosságára, a növényzet túlsúlyára a művi elemekkel szemben; bátorítsa a helyi testmozgásra; keltsen biztonságérzetet és csökkentse a kör-

⁶ Dr. Egyed Béla: *Mozgásszervi sérültek rehabilitációja* (Budapest, 1983)

⁷ Kristin Faurest Ph.D: *Healing landscapes - Gardens as spaces for spiritual, psychological and physical healing* (előadás anyaga) - www.levego.hu/zoldlevel

4. kép/pict.:

Konceptióterv/
Conceptual plan

5. kép/pict.:

A tervezést megelőzően végzett és kiértékelt vizsgálatok / Analyses before the conception

6. kép/pict.:

A tervezési koncepcióban megfogalmazott funkciók elhelyezése / The location of the functions drawn in the planning concept

locomotion or have limited eyesight are treated in therapy gardens.

In my literary investigations I found a book by Dr. Béla Egyed: The rehabilitation of patients with organ of locomotion problems. He is discussing among others that curing with movement, kinetotherapy⁵, is very effective.

“The ability of movement is a crucial importance in the rehabilitation. The real public transportation and the usage of the vehicles in traffic are thought parallel with the special training. Already in the first half of the rehabilitation, it is explained how to be part of the public traffic and how to use the crutches on stairs.

(...) the way of walking can be automatized on ground. The rehabilitation departments should provide an area where the patients can learn walking again and they can try out themselves in different levels. For instance, dissimilar features of the terrain, stairs, platform of vehicles, etc. It can be accomplished in every hospital garden with a little bit of work and not too much money.”⁶

Kristin Faurest PhD's lecture material is discussing the method of designing principles in the case of therapeutic gardens: Healing landscapes - Gardens as spaces for spiritual, psychological and physical healing.⁷ The homepage published the material on the 11th of February, on the world-day of the Sick. I tried to follow her principals in open-air

rehabilitation when planned the garden of the Szent György Hospital.

Some from the principals: the areas should be varied; the vegetation must be in majority and not the artificial elements, the environment should encourage the physical exercise and also show a safe atmosphere. Therefore, the main task of the garden is to improve the patient's reflex process of the nervous system, dissolve the patient's extrovert behavior and besides the therapeutic healing process it is also important to make a diversion in the patient's attention.

PLANNING CONCEPTION

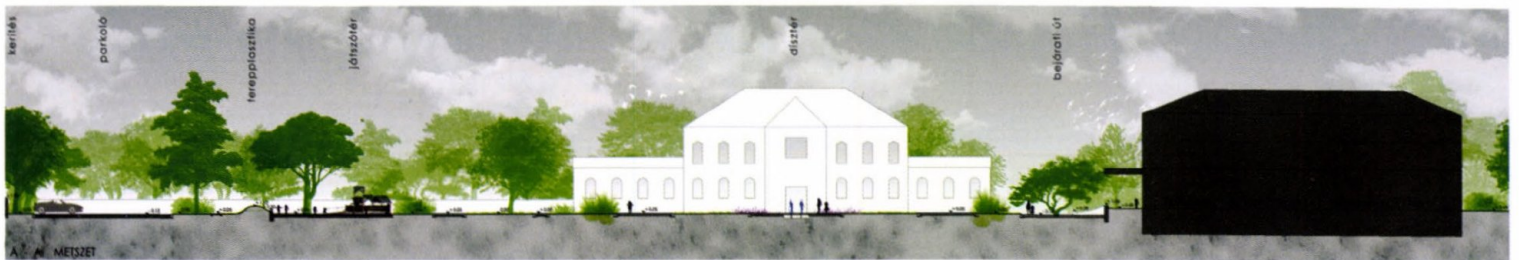
The claims of the patients are the most important if a hospital garden is planned. Ill people are more sensitive to the changes of the environment than the healthy ones. Therefore, it is possible that an improperly formed, unknown space makes them feel lonely and lost. When I have created the conception it was very significant that the garden should not be an artistic installation but a useable place for sick people.

I tried to utilize the size of the area and its varied space-structure. The problems, revealed during the investigations were solved. The garden-usage possibilities and the surrounding buildings provided opportunities were in the focus of my planning. Main principles was to create the possibility of social relaxation and

5 Kinetotherapy: A complex of prophylactic, treatment and recovery methods, using movement for therapeutic aim. Kinesis: movement, therapies: healing - healing with movement. With this method the process of healing is longer but it helps the ill parts to work as good as originally. It is used in a special way in case of irregularity in the functioning of the heart.

6 Dr. Béla Egyed: The rehabilitation of patients with organ of locomotion problems.

7 Kristin Faurest PhD: Healing landscapes - Gardens as spaces for spiritual, psychological and physical healing (lecture material) - www.levego.hu/zoldlevel

nyezet zavaró hatásait. A kert alapvető feladata tehát a betegek idegrendszeri reflexfolyamatainak javítása, zártságérzetük feloldása, figyelmük elterelése mellett a terápiás módszerek és a szabadtéri rehabilitáció lehetőségeinek megteremtése.

TERVEZÉSI KONCEPCIÓ

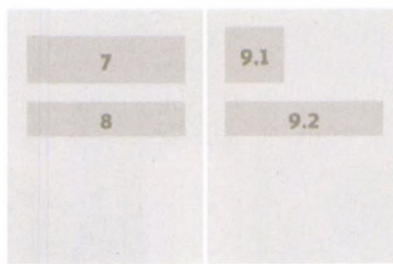
Kórházkert tervezésekor legnagyobb hangsúlyt a betegek igényeinek kielégítésére kell fektetni. A beteg ember érzékenyebben reagál környezete változásaira, mint az egészséges, így néha a nem megfelelő eszközökkel megformált, idegen térben magányosnak és elveszettnek érzi magát. A koncepció megalkotása során fontosnak tartottam, hogy a kert művészi installáció helyett a használók, azaz főként a beteg emberek igényét elégítse ki és megmaradjon számukra befogadható léptékben.

A terület nagyságát, változatos térstruktúráját kihasználva igyekeztem a tervezést megelőző vizsgálatok eredményei alapján, a feltárt konfliktusok feloldásával az egyes kerthasználati igényeknek és a környező épületfunkcióknak megfelelő teret biztosítani. A tervezésnél alapvető elvárásnak

a társas pihenésre és az egyéni elvonulásra szolgáló kertrészek elkülönítését, a zavaró területek lehatárolását, valamint az épületek funkciójához illeszkedő kertrészek összekapcsolását szerettem volna megoldani (4. kép).

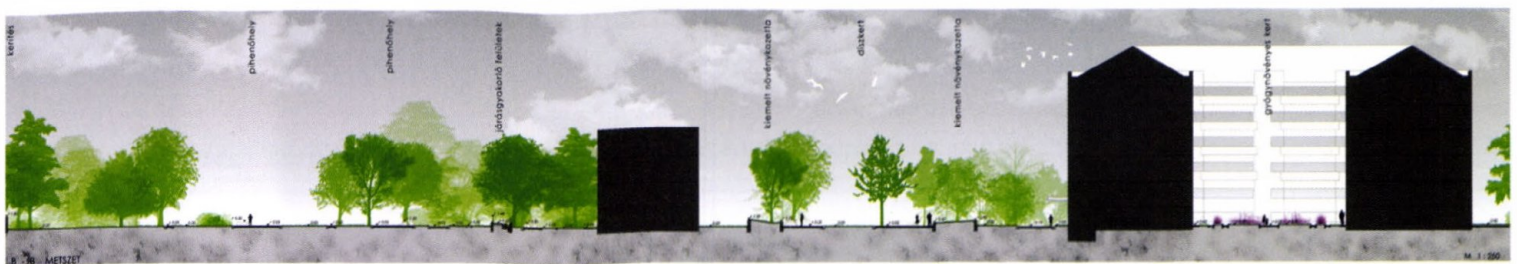
A koncepcióterv elkészítése során a kórház területét a szükséges beavatkozás mértékétől függően osztottam fel. A Híd vonalának túloldalán húzódó gazdasági területek, valamint a szakambulanciáknak és a sürgősségi osztálynak otthont adó épületeket kis részben érintik csak a fejlesztések – a tömbök egy részének felújítása várható csak –, valamint a meglévő növényállomány és zöldfelületek is jó állapotúnak mondhatók, így azok komoly átalakítását nem, csak pótlásukat, a meglévők kiegészítését irányoztam elő (11–13. kép). Ezzel ellentétben a szűken értelmezett kórházi területen a jövőben lezajló komoly fejlesztések, átépítések hatására a már amúgy is előregedett zöldfelületek teljes felújítására, átalakítására van szükség.

A főbb beavatkozási terület, tehát a kórház központi térrendszere a tervezési elvek szerint szintén két, nagyobb csoportra bontható. A hotel épület és az elmeosztály épülete mind egy-egy nagyobb, megbontatlan parkra néz; ezek kialakítása során oldottabb formák használ-

7. kép/pict.:
A tervezett beruházás első ütemében megvalósuló Új Hotel és a Diagnosztikai tömb / The New Hotel and the Diagnostic blocks coming true in the first beat of an investment

8-9. kép/pict.:
A központi terület metszetei / Sections of the central area

individual retire by creating separate parts in the garden but at the same time keep the connection among the blocks.

The concept plan considered the degree of the developments in the different parts of the hospital. The agricultural area on the other side of the "Bridge" and the specific ambulatory clinics, urgency departments are not really included in the development plan because only a small part of the buildings will be renovated. Besides, the present stock of plans and green surfaces are in a good condition, therefore, they do not need any significant rearrangement. I could only suggest some replacement or completion in the green area. In opposite of this, the smaller hospital area where the great developments will take place are already in a bad condition. The green surfaces are old and the building reconstruction will destroy them, thus, an entire replacement is advisable.

The biggest intervention area is the hospital central square-system that can be divided into two parts. In front of the buildings of the Hotel and the Nerve and Psychiatric Ward there are two main parks. These areas were designed to support the individual relaxation with the help of fine shapes. There are paths for longer walks and wild green

areas are alternating with glades. It is a suitable environment for a pleasant and peaceful walking area such as in most sanatoriums.

The crowded pavilions and new-built blocks perpendicular to the line of the "Bridge" have a lot more urbanized atmosphere. It can be used for creating the social areas where little gardens can be created with various functions. In the middle of this part the main road has a little bit of public places and parks atmosphere from the towns and cities, therefore, paved surfaces appear and the built parts.

From a functional perspective, the hospital garden is divided in eight separate parts: the welcome-area, ornamental area, therapeutic garden, walking and relaxing area, place for transport, parking space, the welcome-area of the surgery and economical area (picture 6). Sometimes these parts are completely separated but other times you can see through and the areas are connected. All single gardens have their own special function, own shape but the harmony is guaranteed by the repeated formal elements and furnishings.

The coverings, facings, built elements and furnishings have moderate color and forms because the buildings itself are

already very characteristic with their brick fronting. The garden is mainly built up by plants; therefore, the built elements are only amplifications, sort of giving a frame to the garden.

Two neighboring areas were elaborated those are but very different in their destination and forms. They are the therapeutic garden for patients from psychiatry and kinetotherapy and the social place of the institution, called ornamental garden. This last one is a classical landscape architecture situation, similar to the public places of the town (picture 10).

The ornamental garden is in symbiosis with the welcome-area concerning its formal atmosphere. There are covered walking areas supporting social pastime and at the same level with the roads plant-panels ensure about the green surface. Its original ground-plan shows up well from the windows of the six levels high New Hotel and the four levels high Psychiatric Hotel which are surrounding the park. The ornamental garden is connected to nearly all the other parts of the garden thanks to its central function.

The two, discussed covered areas are dissimilar in their width and function. In the area where the social activation

latával az egyéni kikapcsolódásnak, szemlélődésnek szerettem volna teret adni. A hosszabb sétára alkalmas ösvények, a dús növényzet és a tisztások váltakozásának segítségével a szanatóriumok kertjéhez hasonlóan, tágas, tájképi karakterű séta- és pihenőkertet lehet itt kialakítani.

A Híd vonalára merőleges központi sávban sűrűsödő pavilonok és új építésű tömbök egy jóval urbanusabb hangulatot idéznek, melyet kihasználva a társas pihenésre alkalmas, változatos funkciókkal, kialakítással rendelkező kisebb kertek együttesét teremthetjük meg. Ennek a térrésznek a középtengelyében futó fő megközelítési útvonal mentén szinte beszűrődik a városi közterek, parkok hangulata, megjelennek nagyobb arányban az egybefüggő burkolt felületek és épített elemek (8-9. kép).

A kórház kertjét funkcionális szempontból tehát - hol teljes lehatárolással, hol átlátások, térkapcsolatok meghagyásával - összesen nyolc, egymástól elkülönített részre osztottam fel: fogadótérre, díszkertre, terápiás kertrészre, séta- és pihenőkertre, közlekedési területekre, a parkoló területére, a rendelőintézet fogadótérre, valamint gazdasági területekre (6. kép). Az egyes területek egyedi funkcióval, kialakítással rendelkeznek, köztük összhangot az ismétlődő formai elemek, berendezési tárgyak teremtenek.

A tervben alkalmazott burkolatok, épített elemek és berendezési tárgyak a téglahomlokzatukkal amúgy is karakteres épületállomány mellett visszafogottabb

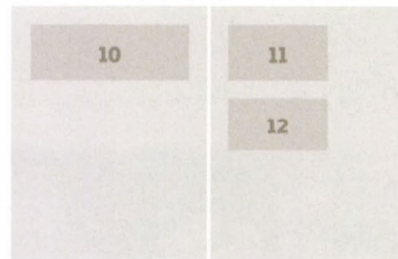
színekben, formákban jelennek meg.

A kert fő építőelemének a növényeket tekintettem; az épített elemek kiegészítésként, keretként szolgálnak a közérzetjavító hatással is rendelkező zöld környezet mellett.

Részletes kidolgozásra két szomszédos, azonban rendeltetésében és formai világában teljes mértékben különböző terület került: az irodalmi kutatások alapján tervezett terápiás kertrész pszichiátriai és mozgásszervi betegek segítésére, valamint az intézmény közösségi tere, a „díszkert”, mely egy sokkal inkább szokványosabb kertépítészeti szituáció, a városi közterek kialakítását idézi (10. kép).

A díszkert - formai világát tekintve a fogadótérrel összhangban - burkolt sétáló- és pihenőfelületek, valamint a burkolat szintjében létesült és növénykazzettával kiemelt zöldfelületek váltakozásával kialakított, társas időtöltésre alkalmas tér. Alaprajzi játéka a két oldalról közrefogó 6 szintesre tervezett Új Hotel és a 4 szintes Pszichiátriai hotel kórterméiből is jól érvényesül. A díszkert központi funkciójából adódóan közvetlen összeköttetésben áll szinte az összes kerti térrésszel, valamint szoros látványkapcsolat fűzi a fogadótérhez.

A két, itt megjelenő burkolatsáv szélességében és funkciójában is különbözik egymástól. A főútvonal tengelyét folytatva kiszélesedő, attól forgalmeterelő oszlopokkal lezárt részén váltokozva jelennek meg burkolt-, víz- és zöldfelületek, raszterben ültetett lombos fák, mely elemek díszértéke szolgál attrak-

10. kép/pict.:

A terápiás kert és a díszkert kertépítészeti terve / The garden architecture plan of the therapeutic and the ornamental garden

11. kép/pict.: A Hotel épület portájának előtere / The forefront of the Hotel's reception

12. kép/pict.:

Az új Konyhaépület kiegészítéseként létrejött kávézóterasz és örökzöld kert / The cafe terrace and the evergreen garden came into existence as the supplement of the new Kitchen building

area is, the arbor of the main road is continued in the garden, but it is separated from it. There is a diversity of covered places, water and green surfaces and trees in leaf in order to decorate the area. The garden on the Psychiatry Hotel side includes chess tables, folding chairs and backed chairs that are situated in a more open area (picture 14).

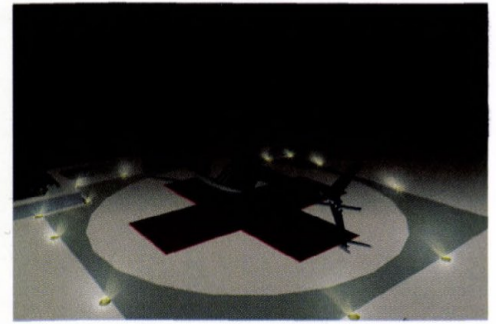
In the northeast direction from the ornamental garden, there is the plan for a New Hotel block building that is in the first development period. The elaboration of the building gives opportunity for creating an inside garden. The northwest part that is surrounded by the wings is in opposition of the round circle, glazed winter garden. It has a very good amount of sunshine in the afternoon hours especially in summer

time. Because of the natural lightening it is suitable for placing flower-beds with spices and medicinal herbs. I followed the example of the medicinal herb gardens of monasteries from the Middle Ages in my ground-plans. One of the most well-known example of the architecture and gardening of the monasteries is the depiction from the library of the Swiss Saint Gallen from the 900's. The buildings with different functions were clustered around each garden or cortile. The Herbarium is similar to this in the Szent György Hospital. It is located next to the doctors' apartments and it is divided into 16 parcels⁸ (picture 15).

On the opposite side of the Psychiatry Hotel the therapeutic garden was developed, right next to the building. According to the previous investigations

⁸ Raymund Rapaics: *Hungarian gardens (Budapest, 1993)* With the help of the book

⁹ The Elizabeth & Nona Evans Restorative Garden in Cleveland Botanical Garden (Cleveland, Ohio): *The therapeutic garden lies on a 1200m² big area. The board of directories, employees and the supporters wanted to create a botanic garden that is beautiful, natural, lush, and green, offers possibilities, choices, experience and charms all the visitors.*

	<i>lilium</i>	<i>rosas</i>		<i>fajriolo</i>
<i>fenagrac- ca</i>	<i>pulegium</i>	<i>gladiolo</i>	<i>ruta</i>	<i>salvia</i>
	<i>Herbularius</i>			
<i>costo</i>	<i>feniculum</i>	<i>lubjico</i>	<i>cuminio</i>	<i>simbrid</i>
	<i>tosmarino</i>	<i>menta</i>		<i>fatargia</i>

cióval a társas pihenésre vágyók számára. Az Elmehotel felőli, helyenként kiteresedő sávban szakaszosan jelennek meg sakkasztalok, nyugágyak és támlás padok (14. kép).

A díszkertet északkeleti irányban határoló, a kórházfejlesztés első ütemében megépítésre kerülő Új Hotel tömb átriumos kialakítású épülete lehetővé teszi belső kert létesítését. A szárnyak által körülhatárolt tér északnyugati, a félkörívben kinyúló üvegezett télikerttel ellentétes oldala a benapozottsági vizsgálat eredményei szerint – a nyári időszakban, főként a déli-délutáni órákban – elegendő természetes megvilágítást kap, így fűszer- és gyógynövényes ágyások kialakítására is alkalmas. Alaprajzi formaként a középkori kolostorokra jellemző gyógynövényes kert vonalait követtem. A kolostorépítészetnek és a kolostorkerteknek egyik legismertebb mintája a Kr. u. 900 körüli, a svájci Szent Gallen monostorának könyvtárából fennmaradt ábrázolás. A különböző funkciójú épületek külön-külön egy-egy kert, vagy belső udvar köré csoportosulnak; ilyen belső kert a Herbarium, azaz a kórház és orvoslakás melletti, 16 mezőre osztott gyógynövényes kert is (15. kép).⁸

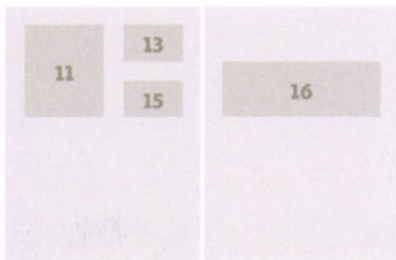
Az Elmehotel díszkerttel átellenes oldalán, közvetlen az épület mellett ala-

kítottam ki a tervezést megelőző vizsgálatok eredményei alapján az elsődleges terápiás funkcióval rendelkező mozgásrehabilitációs felületeket. A térrészen különböző burkolatok segítik a járásgyakorlást: dilatációval ellátott, öntöttbeton szigetből ágaznak el a travertin terméskő lapokkal burkolt sétautak, melyeken stokkolt felületkezeléssel kiválóan segítik a helyes lépéstávolság megtartását. A sétautakra öntött aszfalt terítéssel szabadtéri tornatér, beton térkövel burkolt pihenőhely, valamint a különböző felületeken történő közlekedés elsajátítására járásgyakorló rész került felfűzésre. Utóbbit a városi közlekedés mintájára villamossínnel, kiemelt megállóval, valamint különböző lejtésű rámpák és változó fellépőmagasságú lépcsők sorával egészítettem ki. A szabadtéri tornapálya mellett további edzésre alkalmas sporteszközöket helyeztem el (16. kép).

A kialakított térrészeket és gyakorló felületeket keskeny, szórt burkolatú sétaút köti össze egymással. Az ösvény mentén, annak hullámzó vonalát követve támla nélküli padok sávjai jelennek meg, melyek között a vakok és a gyengénlátók segítése érdekében egyoldali korlát fut végig. A korlát ötletét a Clevelandi Botanikus Kert terápiás kertrészéből⁹ merít-

⁸ Rapaics Raymund: *Magyar kertek* (Budapest, 1993) című könyve alapján

⁹ The Elizabeth & Nona Evans Restorative Garden in Cleveland Botanical Garden (Cleveland, Ohio): A terápiás tájkert mintegy 1200 m²-en terül el. A botanikus kert igazgatótanácsa, alkalmazottai és a támogatók olyan kerteket szerettek volna létrehozni, amely „szép, természetes, buja, zöld; kialakítása egy sor lehetőséget, választást, tapasztalást nyújt, amely minden látogatót megfog és gazdagít.” A kert három egyedülálló elem sorozatából áll – mindegyik eltérő jellemzőkkel és eltérő aktivitáshoz: nyugodt szemlélődés; egyéni felfedezés és nagy csoportok tanítása; kertészet-terápia.

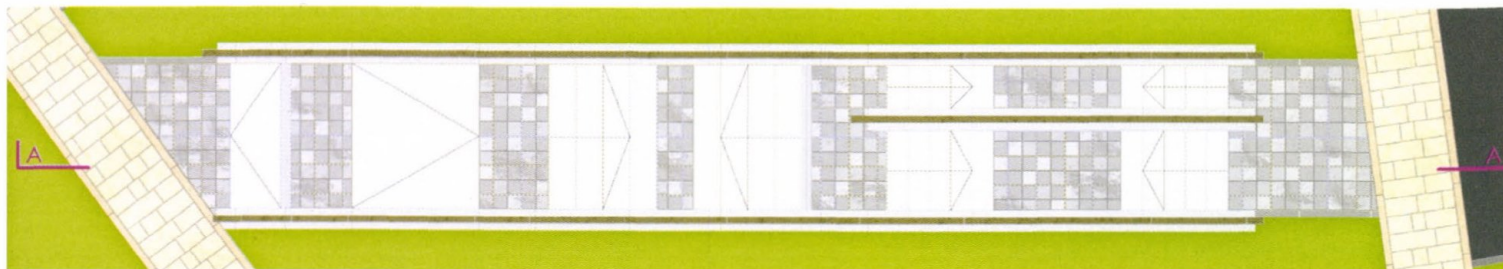
13. kép/pict.:
A Hotel és a
Diagnosztika
tömbök közötti
közlekedőépület,
tetején az áthelyezett
helikopterleszállóval /
The stairway-building
between the Hotel and

the Diagnostic blocks,
on his roof with the
new helicopter-landing
place

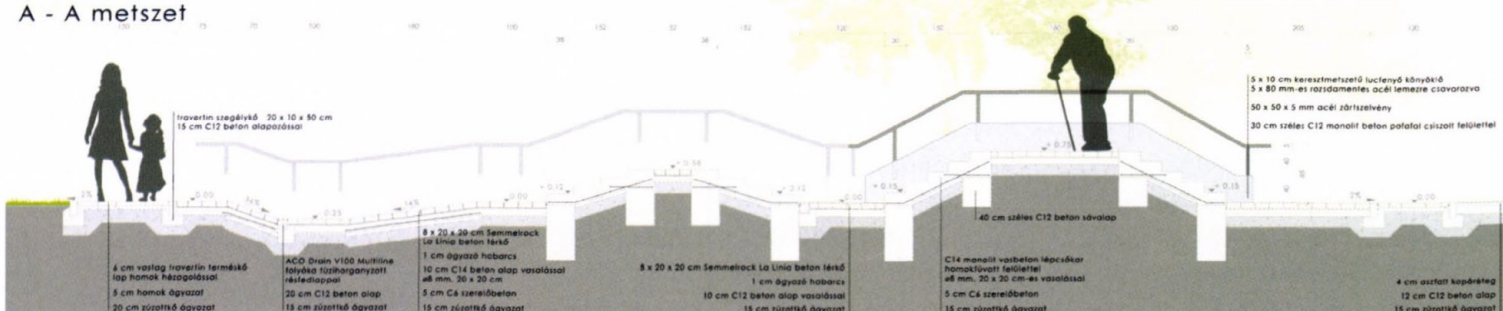
14. kép/pict.:
A díszkert
látványterve / View of
the ornamental garden

15. kép/pict.:
Középkori kolostor
gyógynövényes kertje
Szent Gallen
kolostorának alaprajza
szerint / Medicinal
herb garden of
monastery from the
Middle Ages based on

the ground-plan of
Saint Gallen's monastery
16. kép/pict.:
A járásgyakorló
rámpa- és lépcsősor
részletterve / Special
slopes and stairs for
practicing the way of
walking

A - A metszet

the area is suitable for movement rehabilitation. The different covers help the practice in walking and moving: dilatation provided, poured concrete roads covered with ashlar slabs and with a good surface maintenance. The different elements help in keeping the right walk rhythm. The poured asphalt on the paths created an open-air sport place, and a covered rest-area, moreover, special areas for practicing the way of walking. The walking area shows similarities with the real town pavements since there are tram-trails, stopping-places, various slopes and different stairs in order to simulate real circumstances. Next to the sport place some other sport equipments were placed (picture 16).

The specially developed parts and the practicing areas are connected with paths with sprinkled covering. Trying to follow the line of the trails, next to them there are chairs without back. Among these there is a unilateral bar running in order to help the individuals with blindness or low vision. The idea of the bar is from the Botanic Garden of Cleveland.⁹ Here the therapeutic garden has a special bar where masterpieces from blind poets can be read in Braille writing. Therefore, it is

easy to walk along the line and during the walk also read.

In front of the Psychiatry Centrum the resting places are located next to the walking paths. The planning offers possibility relaxation for individuals or little groups. This part of the garden is framed by groups of shrubs and I suggest green plant-covering and perennial beddings in order to make the area clean, easy to look through when the patients are out.

The walking area is functionally connected to the movement rehabilitation garden and the psychiatric park. The area is sort of an open space and covered with a sprinkled path network that takes part in the learning of the right way of walking. For relaxation, there are peaceful benches built in the supporting wall. With supervision even the patients of the mental ward can use it since the meandering paths have a calmative influence. The paths are crossing each other often and this makes the patients improve their decision making skills and gives release from stress. Additionally, the north part of the garden an integrated playground offers joyful time for children who are with special needs.

SUMMARY

The respected past of the institution and the present-day developments may cause a significant increase in the number of patients. Therefore, it is necessary to take care of a wider substance of medical treatment; the environment should not be neglected. During my planning I tried to keep always in the focus the claim of the patients', relatives', visitors', employees and doctors since they use the garden on a daily routine.

In my diploma project I tended to present an extensive suggestion on the hospital garden developments. The whole institution was included; the function of the building stock determined the garden usage possibilities. Moreover, I had to meet with the regulations of the concerning law and the planning principles were also important. Furthermore, modern materials had to be used that fits into the atmosphere of the hospital. The concept plan considering functional and aesthetic aspects and meant to solve any problems resulted in unfavorable circumstances. The environment is created to serve physical and mental recovery as well. ©

tettem, ahol a könyöklő külső felületén Braille írással vak és gyengénlátó költők versei szerepelnek, így azt a korlát mellett sétálva kényelmesen elolvashatják.

A Pszichiátriai centrum előterében oldott vonalvezetésű sétaúthálózatra fűztem fel kisebb kiteresedésekkel a változatosan bútorozott pihenőfelületeket. A kialakítás lehetővé teszi a pszichiátriai betegek egyéni és kisebb csoportokban történő kikapcsolódását. A kertrész egészét cserjesávokkal kereteztem, míg a területen csak alacsony cserjecsoportokat, talajtakaró- és évelőágyakat javasoltam annak érdekében, hogy a terület megfelelően belátható legyen a betegek kint tartózkodása idején.

A mozgásrehabilitációs kerthez és a pszichiátria parkjához egyaránt szervesen kapcsolódik az igazgatási épületek szomszédságában kialakított séta-kert. A területet szabad vonalvezetésű, szórt burkolatú ösvények hálózák be, melyek a járásgyakorlás fontos helyszínévé válhatnak. Pihenés céljára a tavaszi színfoltot adó, hagymásokkal beültetett terephullámok oldalában ülőtámfalak szolgálnak. Felügyelettel az elmeosztály gondozottjai is használhatják a kertrészt, mivel a kacsaringós úthálózat nyugtató hatással bír, az egymást gyakran keresztező ösvények pedig a döntéshozatal képességének elsajátításában, valamint a stressz feloldásában játszanak szerepet. A kert északi részén integrált játszótér biztosít a mozgásukban korlátozott gyermekek számára ép társaikkal közös kikapcsolódási lehetőséget.

ÖSSZEGZÉS

Az intézmény múltja, jelenlegi és a fejlesztések kapcsán várható megnövekedett forgalma megköveteli a gyógyítás tágabb közegének, környezetének rendbetételét. A tervezés során alapvető célom volt a kórház kertjét használok, vagyis elsősorban a betegek, a látogatóik, valamint a dolgozók, az orvosok kerthasználati igényeinek kielégítése.

Diplomatervemben megpróbáltam átfogó, az intézményre kiterjedő, a tervezett épületállomány funkcióiból levezethető kerthasználati igényeknek, valamint a kórházkertekre vonatkozó szabályozásoknak, tervezési irányelveknek megfelelő, korszerű anyagok használatával, a kórház környezetébe illő formavilággal javaslatot tenni. A koncepcióterv elkészítése során a funkcionális és esztétikai szempontokat szem előtt tartva igyekeztem a kedvezőtlen adottságok által támasztott konfliktusok feloldásával egy olyan környezetet teremteni, amely a fizikai és lelki gyógyulást egyaránt szolgálja. ●

Irodalomjegyzék/Literature

Fejér Megyei Önkormányzat Szent György Kórházának fejlesztése, rekonstrukciója – Elvi Engedélyezési Terv (Pannon Project Kft., 2008. március 20.)

Dr. Hornyánszky Károly: A Fejér Megyei Kórház története (Székesfehérvár, 1974)

Gerlényi László: A székesfehérvári Szent György Kórház története (Székesfehérvár, 1991)

Dr. Egyed Béla: Mozgásszervi sérültek rehabilitációja (Budapest, 1983)

Jean Johnson: Nature is the best medicine (More hospitals are incorporating „healing gardens” and speeding patient recovery) – E/The Environmental Magazine (2008)

Kristin Faurest Ph.D: Healing landscapes – Gardens as spaces for spiritual, psychological and physical healing (előadás anyaga) – www.levego.hu/zoldlevel

Rapaics Raymund: Magyar kertek (Budapest, 1993)

Tervezési alaptérkép forrása: Pannon Project Kft. és Prisma Plus Kft. felmérése alapján